

rum unio, seu coniugalis affectus moralem Christi cum Ecclesia, per charitatem, unionem repraesentat (2). »

Quocirca, cum tota significationis ac signi ratio insit coniugio ipsi, quod Christus in nova lege sua sanctificante gratia insignivit, patet sacramentum totum perfici ipso contrahentium actu, seu assensu, quin aliud requiratur. Hoc idem ex eo confirmatur, quod illum eundemque actum, seu assensum, quo antiquitus in veteri lege coniugium absolvebatur, Christus sanctificaverit et ad dignitatem evexerit sacramenti. Iam vero apud veteres non interveniebat, saltem tamquam pars seu elementum essenziale in coniugiis celebrandis, actio sacerdotalis (3). Ergo neque de necessitate sacramenti ex Christi institutione eiusmodi actio in coniugio christiano est requirenda. Quod si Ecclesia sapientissime constituit, ut ritu benedictionis sacerdos fidelium nuptias cohonestaret, hic ritus eidem sacramento extrinsecus est, accessorius ac mere ceremonialis, minime vero eidem essentialis.

(2) *Triplex expositio* in hunc loc. Si haec comparentur cum aridis ac ieiunis protestantium ac rationalistarum expositionibus, quam immane apparebit inter catholicos et acatholicos exegetas discrimen! Cf. etiam Estium, et Cornélium a Lapide in commentariis in hunc loc.

(3) Prout testatur Salvador Philosophus seu potius incredulo-Iudaeus in op. *Histoire des institutions de Moïse et du peuple hébreu*. Paris 1828. tom. II. chap. I. pag. 159 seq. ubi scribit: « Chez les Romains, le collège des pontifes » avait dans sa juridiction les adoptions, les mariages, les funérailles, les » testaments, les serments, les vœux, les consécérations. . . . Dans la prétendue théocratie des Hébreux, leurs fonctions furent loin d'obtenir une extension si grande. Ils n'étaient (les prêtres), ni au moment de la naissance des citoyens, ni dans les mariages, ni à leur mort. . . . Leurs mariages n'étaient revêtus d'aucune cérémonie religieuse, si ce n'est des prières du père de famille, et des assistants pour attirer la bénédiction de Dieu. Tout se passait entre parents et amis, ce n'était, qu'un contrat civil, » et affert auctoritatem Fleury *Mœurs des Israélites et des chrétiens*. Cf. etiam Iahn *Archaeologia biblica*. Viennae 1814. qui §. 154. scribit: « Denique nuptis » ampla posteritas exoptabatur, et haec erat omnis benedictio nuptialis, Gen. » 24, 60. Ruth. 4, 11-12. Quae recentiori aevo paulisper solemnior facta est, » Tob. 7, 13. » Quomodo haec componantur cum iis, quae dicuntur, et quidem recte, de ritu religioso in nuptiis servato penes Iudaeos, suo loco dicemus: interim hic saltem firmum sit sacerdotalem actionem in nuptiis minime fuisse essentialem.

Si quod proinde biblicum documentum, quod ad christianum coniugium, prout sacramentum est, referatur, hoc favet contrahentibus, qui coniugium ipsum soli efficiunt, adeoque ipsum sacramentum, minime autem sacerdoti, qui illud iam effectum tantummodo benedicit, nec propterea conficiens, seu minister censeri potest.

ARTICULUS. II. — Argumenta traditionalia.

Huc referuntur testimonia Patrum, conciliorum, et librorum sacramentalium, id est, librorum, in quibus ratio exhibetur sacramenta administrandi, cuiusmodi sunt apud Graecos et Orientales euchologia, et ritualia, sacramentalia, ac pontificalia apud Latinos. Porro ex his documentis theologi, qui contendunt matrimonii sacramentum a solis contrahentibus perfici, adeoque eosdem solos esse ipsius sacramenti ministros, argumenta promunt, quibus id evincant. Nos cum ipsis haec singillatim afferemus atque expendemus.

Atque a Patribus exordientes ad eorum germanam hac in controversia mentem assequendam animadvertimus haud esse ab iis expetendum quod asserant conceptis verbis contrahentes esse christiani coniugii ministros. Siquidem neque illi, qui contrariam sectantur sententiam, expetunt ut Patres affirment ministrum coniugii esse sacerdotem. Etenim absurdum foret ea aetate, qua nondum invecta erant vocabula *materiae*, *formae*, *ministri* sacramentorum eo sensu, quo nunc temporis usurpantur, id expectare. Satis proinde erit nonnullos canones statuere, ex quibus rite illorum mens hac in re deprehendi possit.

Hi porro canones sunt: 1. Satis non esse adducere Patres, qui mentionem iniiciant sacerdotalis benedictionis in celebratione coniugii fidelium; ut enim quidpiam ex his conficeretur, necesse foret, ut ipsi praeterea assererent nullum ac invalidum esse connubium christianorum tum sub ratione contractus, tum sub ratione sacramenti, si eiusmodi benedictio quacumque de

causa non haberetur. Hae enim in hypothesi, nullum dubium superesse posset, Patres benedictionem sacerdotalem habuisse tamquam causam essentialem, efficientemque sacramenti. Contra vero si ea habeant, quibus indicent, subsistere connubium christianum, etiamsi haec benedictio defuerit: hoc in casu pariter certum foret illos non spectasse benedictionem uti partem essentialem sacramenti, nec propterea sacerdotes uti eiusdem sacramenti ministros, quibuscumque demum praeconiis illam benedictionem extulerint, et commendaverint. Ostendemus autem suo loco, iuxta Patrum doctrinam, unam eandemque rem esse in coniugio christiano contractum et sacramentum.

2. Alter canon est, sanctos Ecclesiae Patres habuisse contrahentes tamquam veros huius sacramenti ministros, si talem exhibeant christiani coniugii ideam, ut totam sacramenti rationem agnoscant in ipsa celebrationis connubii actione. Nam tunc absque ulla controversia planum erit, eos hae in hypothesi spectare contrahentes ceu sacramenti ministros, et sacerdotem tamquam eum, qui extrinsecus ipsi confectioni sacramenti superveniat, atque ad uberiores magni huius sacramenti celebritatem.

Quibus canonibus constitutis, superest ut iis utamur ad ipsorum mentem tuto dignoscendam.

Ut igitur a priori canone incipiamus, certum est Patres ita commendasse benedictionem sacerdotalem, ut non abnuerint verum adesse christianum connubium, quamvis neque in facie Ecclesiae, uti loquendi usus nunc obtinet, celebratum fuerit, neque proinde benedictione sacerdotali cohonestatum.

Huius rei testimonium ac documentum locupletissimum nobis exhibet Tertullianus, qui licet in lib. II. ad uxorem benedictionem commemoret illis verbis: *obsignat benedictio* (4), tamen in lib. De pudicitia aperte docet sine eiusmodi benedictione atque obsignatione nuptias valere, cuius verba supra descripsimus: « Ideo penes nos occultae quoque coniunctiones, hoc est non

(4) Quo sensu paulo ante cum Rigaltio exposuimus.

» prius apud Ecclesiam professae, iuxta moechiam et fornicationem iudicari *perichitantur* (5). » Quod si *perichitabantur* tantum iudicari clandestina coniugia iuxta moechiam et fornicationem, ergo absolute uti talia non habebantur; adeoque tamquam vera coniugia in communi existimatione, imo et in iudicio Ecclesiae recipiebantur. Non poterant autem *perichitari* nisi in vulgi fama et suspicione, eo quod ab ipso nuptiarum celebratio ignoraretur; nam Ecclesia non poterat de doctrina sua dubitare; seu dubitabatur *de facto*, non *de iure*, a fidelibus non solum, sed ab ipsa Ecclesia. Huc accedunt omnes Patres illi, qui, ut vidimus, habuerunt tamquam vera coniugia, adeoque sacramenta ea, quae sine benedictione celebrabantur, nempe secundae saltem nuptiae.

Exinde factum est, ut quamvis Ecclesia iustissimis de causis, quas recenset Benedictus XIV. cum aliis auctoribus (6), eiusmodi coniugia quovis tempore detestata fuerit, imo et interdixerit (7); si tamen contigerit, ea sic clandestina ratione fuisse celebrata, veluti illicita quidem habuerit, non autem ut invalida. Loquimur autem de Ecclesia universali, quidquid in nonnullis dioecesibus ab episcopis in provincialibus conciliis cautum olim interdum fuerit. In Ecclesia autem generatim uti valida habita fuisse coniugia clandestina non modo in ratione contractus, verum etiam in ratione sacramenti, secus ac adversae sententiae patroni senserint, locupletissimos testes habemus.

(5) Quamvis Tertullianus loquatur de secta sua Montanistarum, ut patet ex illis verbis: *penes nos*; cum tamen ea tribuat ecclesiae suae, seu potius factioni suae, quae in Ecclesia catholica obtinebant in iis, in quibus Montanistae ab illa non dissentiebant, rite infertur quae ipse de sua secta speciatim memorat hac in re, in Ecclesia quoque catholica obtinuisse. Uti nunc temporis haeretici licet catholicam impugnent Ecclesiam, tamen amant catholici dici, id ipsum aetate Tertulliani contingebat. Nonnulli illud *apud nos* intelligunt: *apud nos christianos* in genere.

(6) De synodo lib. VIII. cap. XII. n. 4. 5. Cf. etiam card. Pallavicini in Hist. conc. Trid. lib. XXII. cap. V. et alibi.

(7) Inter caetera in Iure canonico *Causa XXX. n. 2.* legitur sub Hormisdæ nomine hoc decretum: « Nullus fidelis cuiuscumque conditionis sit, occulte » nuptias faciat, sed benedictione accepta a sacerdote, publice nubat in Domino. »

Sane Hugo a sancto Victore in op. *De sacramento fidei*, haec ad rem nostram scribit : « Si quis quaerat, quando coniugium » esse incipiat: dicimus, quod ex quo talis consensus, qualem » supra definivimus (c. IV.), inter masculum et foeminam factus » fuerit, ex eo statim coniugium est, quem etsi postea copula » carnis sequitur, nihil tamen coniugio amplius ad *virtutem* » *sacramenti* confertur. Unde constat, quod si vir vel mulier » post talem consensum ad alienam societatem transierit, etiamsi » commixtio carnis illic sequatur, ad priorem tamen societatem, » in qua *sacramentum coniugii* sancitum est, et postquam se- » cunda copula illicita omnino iudicatur, redire debet (8). » Tum sibi quaestionem proponens, quid agendum sit in casu, quo illi, qui clandestina ratione primum nuptias inierunt, ac deinde alter eorum negat se coniugium iniisse, novumque celebrat connubium in facie Ecclesiae, constituit prius coniugium omnino ratum esse, nec irritum per subsequens fieri posse, etiamsi in foro externo, defectu testium aliud iudicium feratur (9).

S. vero Thomas in 4. Sent. dist. 28. q. 1. art. 3. cum sibi proposuerit dubium : *utrum consensus in occulto factus per verba de praesenti faciat matrimonium?* Resp. « Quod sicut in » aliis sacramentis quaedam sunt de essentia sacramenti, quibus omissis, non est sacramentum, quaedam autem ad solemnitatem sacramenti pertinent, quibus omissis, verum perficitur sacramentum, quamvis peccet qui omittit: ita etiam *consensus, expressus per verba de praesenti inter personas legitimas* ad contrahendum, matrimonium facit, *quia haec duo sunt de essentia sacramenti*, alia autem omnia sunt de *solemnitate sacramenti*, quia ad hoc adhibentur, ut matrimonium convenientius fiat: unde si omittantur, verum matrimonium est, quamvis peccent sic contrahentes, nisi per aliquam legitimam causam excusentur. » Cum vero sibi opposuisset secundo loco: « Sicut in matrimonio est actus noster quasi de essentia sacra-

(8) Lib. II. part. XI. cap. V.

(9) Opp. ed. Venet. 1588. tom. III. col. 294.

» menti, ita in poenitentia. Sed sacramentum poenitentiae non » perficitur nisi mediantibus Ecclesiae ministris, qui sunt sacramentorum dispensatores. Ergo nec matrimonium potest perfici in occulto absque sacerdotali benedictione. » Respondet: « Dicendum quod actus noster in poenitentia, quamvis sit de » essentia sacramenti, non est tamen sufficiens ad inducendum » proximum effectum sacramenti, scilicet absolutionem a peccatis: et ideo oportet quod ad perfectionem sacramenti interveniat actus sacerdotis. Sed in matrimonio actus nostri sunt causa sufficiens ad inducendum proximum effectum, qui est obligatio: quia quicumque est sui iuris, potest se alteri obligare: et ideo sacerdotis benedictio non requiritur in matrimonio *quasi de essentia sacramenti*. (10). »

Atque haec quidem angelicus Doctor habet, dum difficultates dissolvit: non minus praeclara tamen sunt ea, quae in suo *contra est* huius articuli tamquam thesin constituerat, inquit: « Posita causa ponitur effectus; sed causa efficiens » matrimonii est consensus per verba de praesenti expressus. » Ergo sive fiat in publico, sive in occulto, matrimonium sequitur. Praeterea: ubicumque est debita forma et debita materia, ibi est sacramentum: sed in occulto matrimonio servatur debita materia, quae sunt personae legitimae ad contrahendum, et debita forma, quae sunt verba de praesenti consensum exprimentia. Ergo *est ibi verum sacramentum*. »

Neque ab hac doctrina recedit Thomas Waldensis, carmelita, celeberrimus Wicleffi oppugnator. Cum enim hic tamquam nugacem irideret benedictionem, qua sacerdos nuptias cohonestat, Waldensis multiplex ex capite eius utilitatem, immo et necessitatem propugnat. Neque idcirco tamen eam tanquam essentialem ad sacramentum perficiendum adstruit, ita ut nulla cen-

(10) Et hic obiter adnotetur veteribus, nominatim autem S. Thomae, incompertam penitus fuisse in matrimonio christiano distinctionem inter contractum et sacramentum, qualis a recentioribus excogitata est. Illis enim perinde erat dicere matrimonium ac dicere sacramentum. Nescio an Canus hunc S. Th. articulum ignoraverit, dum pro sua nova doctrina angelicum Doctorem adduxit.

seri debuerint illa coniugia, quae clandestino more inita fuerint. Quin potius receptam in Ecclesia doctrinam de illorum valore aperte profitetur. Cum enim retulisset obiectionem Wicleffi ex cap. 22. *Triodii*: « Qualis regula foret idem matrimonium bis » completum? Primo in actu coniugum per se facto, et secundo in solemni ritu ad ostium Ecclesiae a sacerdote per verba nugatoria et falsa comiter celebrato. » Respondet: « Primo ad quaestionem dicamus in forma: et tandem ad id, quod quomodo implicet de rituum istorum ratione fundanda. Si igitur coniuges clam contrahant sine teste, stat *perfectum esse coniugium in se ipso*: sed factum in facie Ecclesiae coram testibus, completum robur accipit firmitatis (11). »

Quibus postremis verbis significat, coniugium ex publica celebratione ita demum firmari consolidarique, ut nulla subsit ratio veritatem *facti* denegandi, quemadmodum non semel in coniugio occulte ac sine testibus inito contingebat. Siquidem interdum, qui ita clanculum connubium contrahebant, postea illius coniunctionis pertaesi, alter ex coniugibus cum alia, aut cum alio publice in Ecclesia, consueta solemnitate matrimonium celebrabat; licet porro alter reclamasset, cum nulli essent testes initi prius coniugii, fiebat ut Ecclesia, quae non iudicat de occultis ac de internis, sententiam proferre cogere pro valore alterius coniugii publice contracti, magno animarum damno: siquidem coram Deo secunda eiusmodi coniunctio vere esset adulterina. Interim prius coniugium *de facto* solvebatur. Hae de causa Thomas Waldensis scripsit: « Sed factum in facie Ecclesiae coram testibus *completum robur accipit firmitatis*, nempe *extrinsecum*, non autem *intrinsecum*, cum iam *perfectum* dixerit coniugium clandestine contractum. Atque hanc in rem profert casum ex Hugone Victorino, quem nos hic indicavimus.

Demum accedit testimonium omni exceptione maius concilii Tridentini, quod sess. XXIV. cap. I. *De reform.*, aperte pro-

(11) *Thomae Waldensis* tomus secundus *De sacramentis*. Venet. 1580. fol. 219. recto col. 1.

fitetur, matrimonia clandestina tamdiu vera ac rata habenda esse matrimonia, quamdiu irrita Ecclesia ea non fecerit, prout primo factum reipsa est per ipsum concilium, cuius haec sunt verba: « Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, » libero contrahentium consensu facta, *rata et vera* esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit; et proinde » iure damnandi sint illi, ut eos s. synodus anathemate damnat, » qui ea vera ac rata esse negant.... Nihilominus sancta Dei » Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque » prohibuit. »

Ex quibus novimus, tum clandestina coniugia tamquam vera ac rata matrimonia Ecclesiam spectasse; tum uti gravissimorum malorum originem semper ea prohibuisse ac illicita declarasse, imo et detestatam esse. Adeoque, quod legitime sequitur, usque ad id temporis, quo irrita facta non sunt, valida omnino fuisse, non modo ratione contractus sive civilis sive naturalis, sed etiam ratione sacramenti. Id enim luculenter constat non solum ex phrasi a concilio Tridentino usurpata, dum eiusmodi coniugia *vera et rata* matrimonia esse decrevit, uti mox expendemus; verum etiam ex apertissimis Hugonis Victorini, S. Thomae, ac Thomae Waldensis testimoniis, in quibus clandestina matrimonia conceptis verbis vocantur *sacramentum* vel *sacramenta*.

Igitur ex primo canone a nobis constituto iam patet, Patres et concilia, nec non Ecclesiae doctores ac theologos benedictionem sacerdotalem spectasse tantummodo uti ceremoniam accedentem ad coniugium, seu ad coniugii sacramentum iam perfectum solo contrahentium consensu, requisitam quidem, ut debita cum solemnitate ac sanctitate celebraretur, non autem veluti essentialem (12).

(12) Apposite Bened. XIV. *De synodo* lib. VIII. cap. XII. n. 3. « Quomobrem, inquit, quo religiosius fideles matrimonium celebrarent, quod » *magnum est sacramentum, in Christo et in Ecclesia*, praedicaverat Apostolus » ad Ephes. V., ab Ecclesiae primordiis cautum est, ne aliter illud inirent, » quam coram sacerdote, cuius benedictione *quodammodo* obsignaretur. Huius » disciplinae testimonium nobis perhibent antiquissimi Patres. »

Venio ad alterum praestitutum canonem, Patres scilicet eam exhibuisse sacramenti matrimonii ideam, ut nullum aliud elementum in eo agnoverint praeter contrahentium liberum legitimumque consensum.

Porro talis est idea, quam nobis exhibet S. Ignatius M. ubi scribit: « Decet vero ut sponsi et sponsae de sententia episcopi » coniugium faciant, quo nuptiae sint secundum dominum et » non secundum cupiditatem; omnia ad honorem Dei fiant (13). » Quibus palam discimus ex mente S. martyris, ipsos esse sponso et sponsas, id est contrahentes, qui *nuptias faciunt*, episcopi vero sententiam unice eo spectare, ut nuptiae rite iniantur, cum ipse fideles nubentes dirigere debeat consilio et auctoritate sua. Proxime enim ante recitata verba iam dixerat S. martyr de eo, qui manet in castitate: « Si se maiorem episcopo censet, interiit. »

Nec aliam exhibent S. Cyrillus Alex. et S. Epiphanius. Etenim S. Cyrillus scribit: « Ipse Christus invitatus (ad nuptias) venit, » ut generationis principium sanctificaret, quod ad carnem » nimirum attinet. Conveniebat enim, ut qui naturam hominis » renovaturus erat.... non solum iis, qui in ortum vocati erant, » benedictionem impertiretur, sed et iis quoque, qui postea » nascituri essent, gratiam praestitueret, et eorum ortum » sanctum efficeret (14). » Sanctus vero Epiphanius probaturus adversus Hieracum, honestas nuptias esse et a Deo probatas, neque a regno Dei matrimonium ineuntes excludi, « Venerabiles esse nuptias, inquit, ac Dei aspirante gratia coeleste » regnum obtinere, quis vel ex eo non cognoscat, quod ad » nuptias invitatus Salvator ipse fuerit, ut iis benediceret (15)? » Verum cum hi Patres adstruunt Christum vocatum fuisse ad nuptias Canae, ut iis benediceret, profecto supponunt solo contrahentium consensu coniugium fieri; siquidem cum nuptiale con-

(13) Epist. ad Polycarp. cap. V. ed. Cotel.

(14) Lib. II. in lo. cap. 22. ed. Paris 1658.

(15) Haeres LXVII. *Hieracitarum* n. 66. ed. Petav.

vivium celebratum est, illi iam nuptias Iudaeorum more inter se inierant solo consensu. His vero iam confectis Christus supervenit sponsis utique benedicturus praesentia sua. Cum vero ad Christi exemplum sacerdotes nuptiis benedicant, eas supponunt praevio contrahentium consensu inter se foedere nuptiali coniunctos.

Huc accedunt Patres illi, qui de nuptiarum foedere intellexerunt verba Apostoli Ephes. V. uti Ambrosiaster, qui in Comment. in hunc locum: « Mysteriorum sacramentum, inquit, quando » in unitate viri ac foeminae esse significat. »

Eadem ratione eundem textum exponit S. Hieronymus in suis Commentariis de Adae et Hevae coniugio uti figura coniunctionis Christi cum Ecclesia, scribens: « Idipsum per » allegoriam in Christo interpretatur et in Ecclesia, ut Adam » Christum, et Heva praefiguraret Ecclesiam. » In cuius rei confirmationem affert Gregorium Nazianzenum sic Pauli verba explanantem: « Scio, quia locus iste ineffabilibus plenus sit » sacramentis, et divinum cor quaerat interpretis; ego autem » pro pusillitate sensus mei, in Christo interim illud et in » Ecclesia intelligendum puto, » quod nempe dixit Apostolus de Adae et Hevae coniugio; adeoque a fortiori de coniugio christianorum ordinato ad eandem Christi et Ecclesiae coniunctionem significandam, et in perpetuum repraesentandam.

Ac caeteris omissis (16), S. Augustinus lib. I. *De nuptiis et concup.* c. XXI. de eodem Paulino textu disserens ait: « Quod » in Christo et in Ecclesia est magnum sacramentum, hoc est » in singulis quibusque viris atque uxoribus minimum, sed » tamen coniunctionis inseparabile sacramentum. » Quasi diceret, materiali ratione ac in se coniunctio viri et mulieris minimum quidem sacramentum est, magnum vero, si attendatur ad eius significationem.

Iam vero ex his omnibus, aliisque prope innumeris, quae

(16) Quos, cum ageremus de veritate huius sacramenti ex hoc Pauli textu confirmanda, recensuimus.

facile adduci possent, Patrum testimoniis (17), liquido apparet, illos in coniugio christiano nullum aliud agnovisse elementum, quam coniunctionem ipsam, seu contrahentium consensum ad illud perficiendum.

Quid? quod vel ii ipsi, qui sacerdotalem benedictionem commendant, non obscure patefaciant, eam coniugii celebrationi supervenire? Sane, cum Tertullianus in lib. II. *ad uxorem* scribit: « Unde sufficimus ad enarrandam felicitatem eius » matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et » *obsignat benedictio*: » non obscure innuit hac benedictione coniugium iam confectum *obsignari*, seu eidem sigillum veluti apponi, non autem illa benedictione *confici* (18), prout *et pater* ut ipse prosequitur, *ratum habet*, ratum autem fit quod iam existit in esse suo.

Sic etiam S. Ambrosius, dum epist. XIX. ad Vigilium scribit: « Cum ipsum coniugium velamine sacerdotali et benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici, » ubi non est fidei concordia? » Supponit igitur coniugium iam initum inter sponsos, ad quod sanctificandum ritu ecclesiastico, et ad animorum unitatem significandam accedebat ceremonia velaminis et benedictionis, quam adiciebat sacerdos, quemadmodum postea adiecta fuit sive coronatio, sive annuli benedictio, aliaque eiusmodi adiecta sunt, quae profecto ad matrimonii essentiam non spectant.

Quapropter cum ex his exploratum sit, Patres in ipsa actione, qua sponsi mutuam sibi consensum praebent de corporum traditione, totam sacramenti huius rationem ponere, neque aliud intrinsecum ac essenziale elementum requirere; inferamus necesse est, eos spectasse eosdem contrahentes tamquam huius sacramenti ministros, prout constituimus in altero canone.

(17) Praeter auctores, qui super hoc Pauli textu ad Eph. V. a remotissima antiquitate Patrum testimonia collegerunt et alio in loco recensuimus. Cf. etiam Kœreau in *Tertulliani Omniloquio* tom. III. ad voc. *Matrimonium* et *Nuptiae*.

(18) Re-colatur tamen adnotatio Rigaltii, quam superius dedimus, circa significationem huius benedictionis, quam memorat Tertullianus.

Inferamus praeterea oportet ex eorundem doctrina, matrimonii celebrationem coram sacerdote, qui impertiretur benedictionem, daret velamen, dexteras iungeret etc. eo spectasse, ut huic actui solemnitas adiceretur, et ut Ecclesia certior fieret de legitima coniunctione.

Superest, ut expendamus documenta, quae nobis suppeditant euchologia, ac rituales libri in matrimonii celebratione.

Porro Orientalium et Graecorum euchologia, quae referuntur a Goario (19), a Martenio (20), et a Renaudotio (21), ostendunt pariter apparatus illum solemnitatis nuptiarum, ac rituum, quibus connubium celebratur, talem esse, qui sanctificet coniunctionem, qua sponsus et sponsa mediante mutuo consensu inter se copulantur. Totum enim officium sacerdotis erga nubentes in eo est, ut precibus ac orationibus fausta omnia illis adpreceatur, sive in coronatione, sive in annulorum porrec-

(19) *Εὐχολογίων* sive *Rituale Graecorum*. Lutet. Paris 1647. *Officium coronationis* pag. 383 seqq. cum notis adnexis.

(20) *De antiq. Eccles. ritib.* lib. I. cap. IX. art. 4 seqq.

(21) *Péripetuité de la foi*, tom. V. livr. VI. ch. 2.

Quod si alicubi nulla ac irrita declarata sunt matrimonia clandestina, seu potius sine sacerdotis benedictione inita, id ex *positiva dispositione* seu lege est factum, ut patet ex iis, quae scribit Sobriensis in *Epitom. canon.* par II. cap. II ubi refert Patrum statuta, in quibus *sponsalia aequae ac matrimonia*, quae praeter christianum ritum absque presbyteris et testibus celebrantur, declarantur irrita ac nulla: deinde cap. 5. subdit: « Si quis in ea regione fuerit, ubi nullus sacerdos existat, quinque aut quatuor ad minimum testibus adhibitis, matrimonium tum contrahi fas est: benedictio tamen a sacerdote postea suppleri debet. » Quemadmodum nempe fieri consuevit, quando in necessitatis casu in privatis aedibus baptisma confertur, cuius ceremoniae postea suppleri debent. Cf. Assemannum in *Dissert. de Syris Nestor.* pag. CCCXVIII seqq. In quem sensum Armeniorum haereticus doctor, Gregorius Dettiensis in lib. *Interrog. de matrim.* apud Clem. Galanum tom. II. pag. 702 scribit: « Incipit matrimonium per sponsalia, sed *conficitur per consensum* » *verbis expressum*, duarum enim voluntatum consensus conficit matrimo- » *nium*; perficitur autem et consummatur per benedictionem sacerdotis, et » *copulam carnalem.* » Ut alia documenta omittam: Cf. etiam Le Quien in not. 4. in lib. IV. s. Ioan. Damasceni p. 297. ubi affert novellas Leonis Sapientis et Alexii Commeni, quibus statuitur « *Sponsalia* non aliter quam *ιερωτελε-* » *σται* sacro initiationis ritu firmitatem habere, et quae non sic processerint, » *irrita et tanquam non facta* censi. »

tione; nec verbum quidem est, quo significetur sacerdotem esse, qui sponso in matrimonium coniungat, aut sacramentum ipsum efficiat et conferat. Idque adeo verum est, ut exinde nonnulli theologi, seu melius qui in sacris missionibus apud ipsos versabantur, perperam putaverint penes Graecos et Orientales non agnoscere coniugium ut sacramentum; quia nempe in ipsorum precibus ac ritibus non invenerint quod necessarium est ad sacramentum, quatenus scilicet diversa ratione ab ea, quae obtinet in ecclesia Latina, conspexerint celebrari coniugium, quos quidem iure arguit improbatque Renaudotius (22).

Caeterum cum secundae nuptiae, multo vero magis tertiae nec coronarentur, nec benedicerentur, immo cum ii, qui secundo, aut tertio nupsissent, poenitentiae subiicerentur, patet apud Orientales, qui tamen ut sacramentum recipiebant hoc secundum tertiumve matrimonium, minime spectatam fuisse ut essentialem sive coronationem sive benedictionem ad sacramentum constituendum (23). Quod non obscure traditur in *Orthodoxa fidei confessione* adversus Cyrilli Lucaris errores exarata, in qua legitur: « Sextum sacramentum est matrimonium, quod postquam futuri sponsi sibi mutuo fidem coniugalem dederunt, est confirmatum atque benedictum a sacerdote (24); » non vero confectum, aut administratum.

Quod vero attinet ad ritualia Ecclesiae occidentalis, res plane confecta est, si in mentem revocemus, quae ex Martenio

(22) Loc. cit. chap. I. pag. 401.

(23) Quod demum fateri debuit Renaudotius, etiamsi ipse teneat penes Graecos uti essentialem habitam fuisse eiusmodi sacerdotis benedictionem. Siquidem non valens se ab hac difficultate extricare orta ex omissione benedictionis in secundis nuptiis, confugere coactus est, ut eam solveret, ad sententiam de contrahentibus ministris. Sic enim scribit cap. V. pag. 440. « Si on croit, » comme plusieurs théologiens, que le consentement des parties, les signes » et les paroles, sont ce qu'il y a d'essentiel dans le sacrement; il se trouve » dans les secondes, les troisièmes et les quatrièmes noces, et par conséquent » elles sont un sacrement, que le défaut de la bénédiction de l'Église ne » peut pas détruire; puisque selon St. Thomas elle ne fait pas partie du » sacrement. »

(24) Quaest. 113.

adduximus; etenim, ipso testante, in nullo antiquiori rituali Latinorum, perinde ac in nullo unquam euchologio Graecorum verba illa, quae nunc a sacerdote in iungendis nuptiis proferruntur: *Ego vos coniungo*, neque alia his similia reperiuntur. Atque, uti ex iisdem documentis patet, tota sacramenti ratio ac essentia mutuo utriusque contrahentis consensu absolutebatur. Caetera vero omnia ab Ecclesia adiecta sunt ad maiorem declarationem gratiae, quae contractui coniugali in nova lege ex Christi Domini voluntate adnexa est, et ad bona a Deo super coniugibus obtinenda; seu, ut loquitur laudatus auctor, ut contracto per consensum matrimonio, benedictoque, ac manui sinistrae sponsae imposito annulo, fuisque nonnullis, quibus novis coniugibus bene precabatur sacerdos, orationibus, in Ecclesiam introducebantur, ubi, missa celebrata, ante communionem nuptias solemniter benedicebat (25).

Quemadmodum autem in Ecclesiis Orientalibus denegabatur viduis iterum nubentibus coronatio, sic in Ecclesia occidentali denegabatur nuptialis benedictio. Id quod disertis verbis tradit S. Caesarius scribens: « Qui uxorem optat accipere, sicut » illam virginem invenire desiderat, ita ipse usque ad nuptias » virgo sit: quia si non fuerit, benedictionem accipere cum » sponsa non merebitur (26). » Et aliis omissis, id ipsum reperitur in lib. VI. Capitularium regum Francorum, in quibus decernitur, ut « Christiani ex propinquitate sui sanguinis » usque ad septimum gradum connubia non ducant: neque sine » benedictione sacerdotis, qui ante innupti erant, nubere audeant (27). » Ex quibus verbis merito inferitur: ergo qui ante nupti fuerant benedictione privabantur.

Hinc Guilielmus Durandus universim statuit: « Nuptiae » benedicendae sunt a sacerdote cum precibus et oblationibus. » Verumtamen vir et mulier ad digamiam transiens, matrimonium contrahendo non debet a presbyteris benedici, quia alia

(25) Martène op. cit. lib. I. cap. IX. art. III. §. 8.

(26) *Serm.* 289. in append. opp. S. Augustini tom. X.

(27) Cap. 150.

» vice benedicti sint, eorum benedictio iterari non debet. Non
 » ergo debent nuptiae benedici, nisi ubi virgo cum virgine con-
 » trahit... Immo presbyter, qui benedictionem cum secunda
 » uxore celebraverit, officio et beneficio suspensus, est ad
 » sedem apostolicam mittendus (28). » Iam vero nemo est, qui
 non intelligat Durandum niti potissimum in eo decreto conc.
 Lateranensis III, quod absolute pronunciat: « Quod non debet
 » benedictio iterari (29). »

Omnibus itaque perpensis antiquitatis ecclesiasticae docu-
 mentis, liquido constat, quod proposuimus, nempe Patres,
 concilia, euchologia et ritualia in id conspirare, ut nobis exhi-
 beant ipsos sponso per actum, quo suum exprimunt consen-
 sum, perficere sacramentum. Benedictionem vero, quam ipsa
 haec documenta commendant, quam peti, quam quaeri, et a sa-
 cerdote recipi inculcant, non esse nisi *solemnizationem matrimo-*

(28) In *Rationali* lib. I. c. IX. n. 15. 16. fol. 29. ed. Venet. 1577. Hic Durandus confundi non debet cum alio Durando a Monteportiano, de quo supra diximus.

(29) Haud me latet, nonnullos esse, qui hoc argumentum quod hic adducitur ad ostendendum sacerdotem handquaquam haberi posse ut sacramenti huius ministrum, eo quod ab eo non conferretur benedictio secundis atque ulterio-
 ribus nuptiis, tamquam inane et fallax traducant: ratio est quia benedictio, quae his iteratis nuptiis denegabatur, est benedictio sollemnis, quae datur in speciali missa, quam nemo umquam essentialem esse autumavit. Cf. *Benedic-
 tum* XIV. *De synodo* lib. VIII. c. XIII. n. 7.

Verum 1. Si haec valeret exceptio, cum omnia documenta ecclesiastica de sola sollemni benedictione loquantur, ac ipsis fatentibus adversariis, haec nunquam uti essentialis habita sit, nullum documentum ipsis suffragaretur ad ostendendum sacerdotes ministros esse sacramenti matrimonii. 2. Hoc adeo verum est, ut Renaudotius licet alteri suffragatus fuerit sententiae ab ea, quam nos tuemur, ad incita redactus, debuerit confugere ad solum consensum contrahentium; Martenius vero aperte ex documentis antiquitatis hanc ipsam doctrinam secutus sit. Ergo manet in suo vigore ac robore hoc argumentum, quod plane ineluctabile est, atque vel invite ab ipsis contrariae sententiae patronis admitti debet, quin velint sibi eripere potiore hanc probationem, cui maxime insistunt. Adde illam privatam benedictionem de qua mentionem iniecit Martenius loc. cit. nec semper nec ubique viguisse, praesertim apud Orientales, alioquin Renaudotius non omisisset ad illam confugere ut suam sententiam tueretur.

ni, ut loquitur Martinus V. in concilio Constantiensi, aut conditionem, qua nuptiae christianae rite ac legitime fiant. Nihil igitur exploratum magis et apertum ex sensu et agendi ratione Ecclesiae hac in re quaerendum esse videtur.

Si qua proinde occurrant documenta, in quibus interdum dicitur sacerdotem administrare matrimonium ut sacramenta reliqua, quae sacerdotem vocant ministrum matrimonii, haec lato atque improprio sensu accipiendae sunt. Talia censi debent, quae allegantur ex Clemente VIII. dum carmelitis excalceatis privilegium confert, dum missiones agunt apud exterarum regionum « ac in illis partibus, ubi parochi non fuerint, baptismi, » eucharistiae, poenitentiae, *matrimonii*, extremae unctionis, » sacramenta, quae alioquin parochi *ministrare solent et possunt*, » vice parochorum *ministrare* (30). » Talia quae habet Paulus V. in rituali romano: « Ceterum illorum sacramentorum, quorum » *administratio* ad parochos pertinet, ritus hoc opere praescri- » buntur, cuiusmodi sunt baptismus, poenitentia, eucharistia, » extrema unctio, et *matrimonium* (31). » Item, quae leguntur in rituali Mediolanensi, quod habetur part. IV. Actorum S. Caroli: « Quinque dumtaxat esse sacramenta, quae parochus » ex officio *administrare potest*, baptismum, eucharistiam, » poenitentiam, *matrimonium*, et extremam unctionem. » Haec enim aliaque eiusmodi profecto nihil aliud significant, quam parochi munus esse cohonestandi nuptias ritu sacro, prout in Ecclesia fieri consuevit. Nec refert quod de administratione matrimonii in his sermo sit perinde ac de administratione caeterorum sacramentorum; siquidem in sensu accommodo, ut aiunt, intelligi haec debent pro subiecta materia, ut in pluribus aliis fieri solet (32). Sane neque Clemens VIII. neque Paulus

(30) Apud Thomam a Iesu pag. 844. ac urget Blasco op. et loc. cit.

(31) In praefat.

(32) Non immerito phrases, quae reperiuntur in nonnullis ritualibus, quibus sacerdos *minister matrimonii*, aut *sacramenti matrimonii* nuncupatur, plerique exponunt hoc sensu, quod nempe iis significetur, sacerdotem esse *ministerium sollemnitatis matrimonii*. Cf. Bartholom. Cavani theolog. profess.

V., neque S. Carolus Borromeus unquam censuerunt parochum, seu sacerdotem conficere sacramentum matrimonii, cum haec sententia nulla aetate obtinuerit in ecclesia Romana.

Accedit etiam haec monumenta posteriora esse concilio Tridentino, in quo parochi sin minus benedictio, certe praesentia ita necessaria effecta est, ut sine ea sit irritum coniugium: adeoque nil mirum est, si latiori sensu dicatur ad parochum pertinere matrimonii sacramentum ministrare.

ARTICULUS III. — Argumenta Theologica.

Argumenta ex ipso theologiae penu deprompta, quae evincunt solo legitimo partium contrahentium consensu coniugii sacramentum perfici, adeo firma ac solida sunt, ut a nemine, qui sincero animo et catholica ratione agere velit, respui possint. Argumenta vero theologica, qua late patent, non solum ex rei natura petemus, sed etiam ratiocinando deducemus ex Ecclesiae hac de re doctrina, quae recentioribus temporibus sese magis clarissime prodidit in oecumenicis conciliis, in apostolicae Sedis factis dictisque, atque in communi sensu Ecclesiae ipsius, agendique ratione. Haec evolvamur singillatim.

Ac primo quidem occurrunt duo commemorata oecumenica concilia, Florentinum ac Tridentinum.

Florentium in instructione data pro Iacobitis ab Eugenio IV. in eiusdem concilii continuatione, quae post Graecorum discessum, Florentiae primum, deinde Romae locum habuit in Lateranensi basilica (33). « Septimum est, inquit, sacramentum » matrimonii, quod est signum coniunctionis Christi et Ecclesiae, secundum Apostolum dicentem: *Sacramentum hoc magnum est etc. Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus* (34). » Si igitur per Florentinum concilium mutuus consensus est causa

in Archigymnasio rom. *Dissertazione del ministro del sacramento del matrimonio*. Roma 1821. p. 40.

(33) Apud Harduin, *Acta conc.* tom. IX. col. 1034.

(34) Ibid. col. 440.

efficiens matrimonii, profecto, qui exprimunt hunc consensum, ii simul conficiunt sacramentum; porro non alii hunc consensum exprimunt, nisi contrahentes; ergo contrahentes ex conc. Florentino sunt sacramenti matrimonii ministri.

Unica, quae a theologis adversae sententiae, exceptio fiat, est, quod concilium haec protulerit de *matrimonio*, non autem de *sacramento*. At vero id serio eos dicere nemo, puto, sibi persuadebit: quomodo enim potuit loqui de causa efficiente matrimonium, quin significare voluerit *sacramentum*, cum aetate illa ignota adhuc fuerit in vecta postea distinctio in coniugio christiano inter *contractum* et *sacramentum*? Accedit quod tota haec instructionis pars de sacramentis desumpta est ad verbum ex Opuseulo V. S. Thomae: iam vero, ut paulo ante ostendimus, Angelicus doctor promiscue usurpat voces *sacramenti* ac *matrimonii* uti synonymas. Illud autem *regulariter*, ut alias adnotavimus, refertur ad rationem exprimendi consensum sive verbis, sive nutibus, interdum etiam per litteras et per procuratorem. Demum, quod amovet omnem ambiguitatem, est textus ipse concilii, seu Eugenii IV. qui incipit: *Septimum est sacramentum matrimonii*; ergo concilium certe *sacramenti* causam explicare intendit.

Tridentinum non minus perspicue hos eosdem sensus patefacit. Etenim concilium istud constituit, Christum matrimonium, quod ab initio Deus ante peccatum instituit inter protoparentes uti figuram futurae Christi ipsius cum Ecclesia coniunctionis, quodque continuatum est in populo Dei tamquam merus naturalis contractus, gratia sua adornasse, atque ita sacramentum fecisse. Cum proinde praeter gratiae accessionem nihil Christus immutaverit in nuptiis christianis, consequens est illos eosdem, qui prius nuptias contrahebant sine sacerdotum ministerio, hos ipsos in nova lege matrimonium illud efficere, quod adnexam ex se ipso gratiam habet. Seu quod idem est, eosdem contrahentes esse ministros sacramenti, dum legitime sibi invicem praebent consensum, qui erant ministri contractus coniugalitatis sine sacerdotis interventu ac benedictionis necessitate, quae non